

Сёння на карце асабліва ахоўных прыродных тэрыторый Беларусі можна налічыць дзясяткі аб'ектаў — унікальных і каштоўных, якія дапамагаюць захаваць экалагічную раўнавагу ў нашай краіне і ў цэлым у свеце. Гісторыя ж іх аховы пачалася 50 гадоў таму, калі 18 лістапада 1968 года былі створаны заказнікі рэспубліканскага значэння “Выганашчанскае”, “Ельня” і... “Дзікое”.

Захаваць натуральнасць Дзікога — адна з галоўных задач для нацыянальнага парку.

Сінэргія для Дзікога

Як унікальнае балота вучыць узаемадзейнічаць на карысць прыроды

Самае тытулаванае

Сёння балота Дзікое ўваходзіць у склад Нацыянальнага парку “Белавежская пушча”. Гэта адно з чатырох буйнейшых у свеце нізінных балотаў, якое захавалася ў стане, найбольш блізкім да натуральнага. Яго ж называюць і самым тытулаваным прыродным комплексам Беларусі. Разам з нацыянальным паркам яго тэрыторыя ўключана ў склад трансгранічнага прыроднага аб'екта Сусветнай спадчыны ЮНЕСКА “Белавежская пушча”, балота Дзікое з'яўляецца часткай біясфернага рэзервату праграмы “Чалавек і біясфера” ЮНЕСКА. А ў 2015 годзе водна-балотнае ўгоддзе атрымала яшчэ адзін значны міжнародны прыродаахоўны тытул — статус Рамсарскай тэрыторыі.

Каб спыніць памяншэнне ўзроўню грунтавых вод, пэўныя ўчасткі Дзікога неабходна паўторна забалочваць.

Але самы тытулаваны — гэта не толькі самы каштоўны, а і самы адказны аб'ект, над захаванасцю якога трэба вельмі шмат працаваць.

Знікла вада — узніклі праблемы

Балота Дзікое размешчана на поўначы нацыянальнага парку, на памежжы Пружанскага і Свіслацкага раёнаў. Унікальнасць гэтага прыроднага аб'екта ў тым, што ён знаходзіцца на водападзеле басейнаў Балтыйскага і Чорнага мораў. Так, у Балтыку можна трапіць з яго заходняй часткі — праз раку Нараў, а з усходняй у Чорнае мора вядзе рака Ясельда, прыток Прыпяці. Гэта акалічнасць у свой час і выратвала балота ад сур'ёзных праблем. Але пра ўсё па парадку.

Калі паглядзець на балота Дзікое з вышыні птушынага палёту, можна заўважыць шмат тонкіх ліній, якія перасякаюць масіў. Гэта меліярацыйныя каналы. Першыя з іх з'явіліся некалькі стагоддзяў таму, у часы Рэчы Паспалітай і Расійскай імперыі, для лепшай арганізацыі сенакосаў. Асушальнай меліярацыі Дзікое, як і іншыя водна-балотныя ўгоддзі, падвергнулася і ў савецкі час.

— Размяшчэнне на водападзеле дапамагло лягчэй перажыць гэту трансфармацыю, бо была асушана толькі ўсходняя частка балота, — адзначае каардынатар праграм Франкфурцкага заалагічнага таварыства Віктар Фянчук. — У выніку асушэнне паўплывала на водна-балотны комплекс, але не так моцна, як магло б. Сёння каля 40% яго тэрыторыі спазнае негатыўнае ўздзеянне чалавека.

Акрамя наяўнасці каналаў, існуе яшчэ адна праблема — зніжэнне колькасці ападкаў. Калі раней на Дзікім назапашваўся снег, які вясной раставаў і сілкаваў тарфяное балота, то сёння змены ў размеркаванні ападкаў, зніжэнне іх колькасці не даюць магчымасці набіраць шмат вільгаці, і ўзровень грунтавых вод паніжаецца.

Пры гэтым шмат вады сыходзіць менавіта праз меліярацыйныя каналы.

З-за недахопу вільгаці адкрытыя ўчасткі балота разастаюць хмызняком і драўніннай расліннасцю. А паколькі там амаль не праводзіцца касьба ўручную, якая практыкавалася яшчэ некалькі дзесяцігоддзяў таму, сукцэсійныя працэсы адбываюцца яшчэ хутчэй. Усё гэта ўплывае на ўмовы жыцця многіх відаў раслін і жывёл, у тым ліку рэдкіх.

Птушкі раскажуць, ці добра прыродзе

Паводле слоў намесніка дырэктара па навукавай і інавацыйнай рабоце Інстытута эксперыментальнай батанікі імя В.Ф. Купрэвіча НАН Беларусі Дзмітрыя Грумо, на тэрыторыі балота Дзікога сёння зарэгістраваны 44% абарыгеннай флоры. Тут можна таксама сустрэць 32 віды раслін і 49 відаў жывёл, занесеных у Чырвоную кнігу Беларусі.

Але самымі важнымі з іх для разумення стану водна-балотнага ўгоддзя, так званымі відамі-індыкатарамі, вучоныя лічаць двух прадстаўнікоў класу птушак — вяртлявую чаротаўку і вялікага арляца.

У працэсе захавання гэтых глабальна пагражаемых відаў птушак Еўропы наша краіна адыгрывае ключавую ролю. У Беларусі пражывае каля 30% сусветнай папуляцыі вяртлявай чаротаўкі і 15-20% еўрапейскай папуляцыі вялікага арляца.

Дзікое — адна з трох асноўных тэрыторый (акрамя заказнікаў “Званец” і “Спораўскі”), дзе сёння жыве вяртлявая чаротаўка. Тут налічваецца каля 200 самцоў, якія спяваюць (у “Званцы” — каля трох тысяч).

— За апошнія 10 гадоў колькасць гэтых птушак, у тым ліку на маніторынгавых пляцоўках, істотна не змянілася, — каменціруе вынікі даследаванняў на Дзікім Віктар Фянчук. — Гэта значыць, што на балоце добрыя ўмовы для пражывання вяртлявай чаротаўкі. Акрамя таго, колькасць прыдатных месцапражыванняў тут перавышае займаемую відам плошчу.

● Плошча Рамсарскай тэрыторыі “Балота Дзікое” складае 23 тыс. га. Яна ўключае ў сябе не толькі адкрытыя балоты, але і прылеглыя да іх лясныя комплексы як біятопы гнездавання рэдкіх і ахоўваемых відаў птушак.

● Дзікое называюць равеснікам егіпецкіх пірамід. Яго ўзрост складае крыху больш за 6000 гадоў.

Што ж тычыцца вялікага арляца, то ён прадстаўлены на Дзікім больш сціпла — вучоныя налічылі ўсяго шэсць пар чырванакніжнікаў. Але гэтае балота разам з Палескім радыяцыйна-экалагічным запаведнікам — адзіныя ў краіне тэрыторыі, дзе іх папуляцыя вырасла.

Такія станоўчыя вынікі — сукупнасць многіх фактараў, у тым ліку і шматгадовай мэтанакіраванай працы грамадскасці і адміністрацыі нацыянальнага парку.

Падарункі да юбілею

Яшчэ адна адметнасць Дзікога — менавіта для гэтай прыроднай тэрыторыі, як і для балотаў Званец і Спораўскае, быў распрацаваны першы ў нашай краіне План кіравання. Адбылося гэта яшчэ ў 1998 годзе. Дзякуючы гэтаму дакументу, удалося шмат зрабіць для аднаўлення гідралагічнага рэжыму і паляпшэння ўмоў жыцця насельніцтва балота. Але многія існуючыя праблемы вымагаюць рабіць новыя і больш актыўныя крокі па захаванні экасістэм.

— Даследаванні, якія праводзілі на Дзікім вучоныя Інстытута эксперыментальнай батанікі імя В.Ф. Купрэвіча ў мінулым і пазамінулым гадах, паказалі — меліярацыйныя каналы, як больш старыя, так і пракладзеныя ў савецкія часы, негатыўна ўплываюць на стан балота, — гаворыць Віктар Фянчук.

Каб вырашыць гэтую праблему, паміж балотам і меліярацыйнай сістэмай неабходна стварыць своеасаблівую буферную зону. Гэта і прадугледжваюць мерапрыемствы ў новым Пlane кіравання балотам Дзікім, распрацоўку якога ініцыявала кіраўніцтва Нацыянальнага парку “Белавежская пушча”.

— Да юбілею балота мы падрыхтавалі добрыя падарункі, — раскажаў АПБ намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнага парку “Белавежская пушча” па навуцы і экалагічнай асвеце Васіль Арнольбік. — У мінулым годзе быў рэалізаваны праект паўторнага забалочвання на яго перыферыі. Нядаўна мы далучылі да Дзікога дадатковую тэрыторыю ў 300 гектараў сельгасугоддзяў. У свой час на гэтых землях вяліся работы, вынікам якіх стала падсушэнне балота. Цяпер для гэтай тэрыторыі распрацоўваецца новы інжынерны праект па аднаўленні гідралагічнага рэжыму. Гэта дазволіць стварыць буфер паміж натуральным балотам і сельскагаспадарчымі тэрыторыямі, якія інтэнсіўна выкарыстоўваюцца.

Мерапрыемствы па аднаўленні гідралагічнага рэжыму на Дзікім рэалізуюцца ў межах праграмы ў падтрымку запаведнасці Белавежскай пушчы, якая выконваецца ДПУ “Нацыянальны парк “Белавежская пушча” і ГА “Ахова птушак Бацькаўшчыны” пры падтрымцы Франкфурцкага заалагічнага таварыства (Германія).

Так разам мясцовыя ўлады, адміністрацыя нацпарку, вучоныя і грамадскасць зрабілі яшчэ адзін крок да развіцця і захавання балота Дзікога.

Вераніка КОЛАСАВА
Фота Анатоля КЛЕШЧУКА

Тэрыторыю балота разразаюць меліярацыйныя каналы.